

In memoriam

ATGAILOS REGULINIŲ KANAUNINKŲ VIENUOLIO MYKOLO GIEDRAIČIO KULTO ŽENKLAI LIETUVOJE

In memoriam

Mykolui Jonui Henrikui Giedraičiui
(1929-01-25 – 2017-12-29)

Didžiojoje Britanijoje, Oksforde, 2017 metams baigiantis į Amžinybę iškeliavo Mykolas Jonas Henrikas Giedraitis (Michał Jan Henryk Giedroyć), Lietuvos didžiojo kunigaikščio 4-ojo laipsnio ordino kavalierius, dvidešimt pirmosios kartos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kunigaikščių Giedraičių giminės palikuonis.

Giedraičiai, kilę iš XIII–XIV a. sritinių kunigaikščių, amžiams bėgant tapo viena iš įtakingiausių LDK didikų giminių, kurios įnašas į valstybės ir visuomenės raidą kol kas tebėra tyrėjų deramai neįvertintas. Kunigaikščiai Giedraičiai ryškų pėdsaką paliko visų pirma Katalikų Bažnyčios istorijoje. XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje Žemaičių vyskupiją valdė Merkelis Giedraitis (1536–1609), vienas žymiausių Katalikų Bažnyčios vyskupų-reformatorių Lietuvoje. Mokėsis Karaliaučiaus, Vitenbergo ir Tiubingeno universitetuose ir įgijęs tiems laikams gerą išsilavinimą, į Žemaičių vyskupus įšventintas Merkelis Gieraitis aktyviai įsitraukė į Bažnyčios atnaujinimą pagal Tridento Susirinkimo nuostatus. Siekdamas Bažnyčią priartinti prie lietuvių kultūros, rūpinosi, kad vyskupijos parapijose būtų vartojama lietuvių kalba, pats lietuviškai sakė pamokslus. Vyskupas Merkelis Giedraitis globojo Mikalojų Daukšą, savo lėšomis išleido jo į lietuvių kalbą išverstą Jakóbo Wujeko *Postilę* (1599). Tyrėjai yra atkreipę dėmesį, kad kaip Ponų Tarybos narys jis pasisakė už LDK valstybinį savarankiškumą. Žemaičiuose vyskupavo ir Juozapas Arnulfas Giedraitis (1754–1838), Naujojo Testamento į lietuvių kalbą vertėjas, ryški XIX a. žemaičių lituanistinio sąjūdžio asmenybė. Vyskupo Juozapo Arnulfo Giedraičio koadjutoriumi buvo Ignas Giedraitis. Kunigų iš kunigaikščių Giedraičių giminės būta tiek Žemaičių, tiek Vilniaus vyskupijų parapijose. Nemažai jų įvairiais laikotarpiais ėjo vyskupijų katedrų kapitulų kanauninkų ir prelatų pareigas. Antai XVIII a.

pabaigoje Žemaičių vyskupiją valdęs Steponas Jonas Giedraitis (1730–1802) ne vienerius metus buvo ir Vilniaus vyskupijos katedros kapitulos prelatas prepozitorius. Į Katalikų Bažnyčios palaimintuosius keliamas XV a. atgailos regulinių kanauninkų¹, Lietuvoje žinomų „baltųjų augustinų“² vardu, vienuolis Mykolas Giedraitis (1425?– 1485) taip pat yra kildinamas iš kuni-gaikščių Giedraičių.

Mykolas Giedraitis savo pareiga laikė ne tik tęsti giminės tradiciją, puoselėjant giminėje XV a. vienuolio atminimą, bet ir prisidėti prie jo kulto sklaidos XX a. antros pusės ir XXI a. pirmų dešimtmečių visuomenėje. Jo įnašą į XX a. pabaigoje naujai pradėtą pamaldaus Viduramžių vienuolio kulto oficialaus pripažinimo procesą sunku būtų pervertinti (žr. žemiau). Akivaizdu, kad su šiuo pamaldžiu protėviu Mykolą Giedraitį siejo ne tik bendras vardas, bet ir itin stiprūs dvasiniai saitai.

Savo žemiškąją kelionę 2017 m. gruodžio 29 d. baigęs Mykolas Jonas Henrikas Giedraitis gimė 1929 m. sausio 25 d. Lobzove prie Derečino (dab. Vakarų Baltarusija) teisininko, Lenkijos senatoriaus Tadeuszo Giedroyčo (Tadas Giedraitis) ir Annos Dunin-Szostakowskos (Ona Šostakauskaitė) šeimoje. Jų sūnus Mykolas po daugelio metų iš naujo užmezgęs ryšius su savo istorine Tėvyne ir reguliariai lankydamasis garsios savo giminės kadaise buvusių rezidencijų vietose prisistatydavo esąs lietuvių kilmės lenkas. Savo bičiulių Lietuvoje primygtinai prašydavo vadinti jį Mykolu, o lietuviškuose tekstuose pasirinko rašyti lietuvišką vardo ir pavardės formą. Vardas Mykolas Giedraičių giminėje nėra dažnas, tad galima tik spėlioti, ar tėvai tikslingai bus sūnui parinę pamaldaus protėvio vardą, ar būta ir kitų aplinkybių.

Pirmąkart į Lietuvą Mykolas Giedraitis atvyko 1989 m. kaip vizituo-jantis Vilniaus pedagoginio instituto (1992 m. pervadintas į Vilniaus peda-goginį universitetą, 2011 m. – į Lietuvos edukologijos universitetą, 2018 m.

¹ Oficialus vienuolijos pavadinimas – *Ordo Canonicorum Regularium S. Mariae de Metro [vel Demetri] de Urbe de Poenitentia Beatorum Martyrum*. Tai Romoje XII ar XIII a. prie Švč. Mergelės Marijos garbei skirtos bažnyčios, žinomos de Metro (vel Demetri) vardu, įsteigta vienuolija. Lietuvių istoriografijoje vartojamas oficialus pavadinimo trumpinys įvairuoja. Dažniausiai vartojami Regulinų atgailos kanauninkų, Atgailos kanauninkų, Atgailos regulinių kanauninkų pavadinimai. Šiame tekste pasirinktas Atgailos regulinių kanauninkų pavadinimas, akcentuojantis į oficialų pavadinimą iškeltą vieną iš pagrindinių šios vienuolijos praktikuotos regulos bruožų – atgailą.

² Populiarus vienuolijos pavadinimas taip pat įvairuoja priklausomai nuo šalies, kurioje buvo/yra šios vienuolijos vienuolynai. Lietuvoje paplitusio „baltųjų augustinų“ pavadinimo kilmė sietina su vienuolyno regula ir apsiausto spalva. Tuo tarpu Lenkijoje šios vienuolijos vienuoliai buvo žinomi „markų“ (vienuolynas buvo prie Šv. Morkaus bažnyčios Krokuvoje) arba „raguotaisiais“ (lot. *cornuti, cornutenses*; nešiojamų berečių formos) vardais.

uždarytas pertvarkant Lietuvos švietimo sistemą) profesorius. Kitais metais vėl lankėsi. Džiaugėsi galįs drauge atvykusiems artimiesiems parodyti buvusias kunigaikščių Giedraičių žemes Lietuvoje. Ypač mieli tapo Videniškiei, kur gyventa ne vienos kunigaikščių Giedraičių kartos, kur netoli miestelio iki šiol išlikę pylimų pėdsakai ir senų pastatų griuvėsiai bylote byloja apie turtingą šios vietovės praeitį. Su Lietuva ir jos kultūriniu paveldu jį siejusį ypatingą ryšį Mykolas Giedraitis norėjo išsaugoti ir po mirties. Testamentu įteisinta valia amžinam poilsiui jis atgulė Videniškių Šv. Lauryno bažnyčios požemiuose. 2018 m. birželio 2 d. vykusios laidotuvių ceremonijos metu iš Didžiosios Britanijos artimųjų rūpesčiu ir lėšomis atvežta urna buvo padėta šioje bažnyčioje esančios giminės koplyčios kriptoje.

Mykolo tėvai, Tadas ir Ona Giedraičiai, Lobzove įsikūrė 1826 m., gimnaitėms seserims Elenai ir Marytei Palubinskaitėms (Pałubiński) ši ir Kočino dvarus bei jiems priklausiusias valdas perdavus tuomet jaunai šeimai bendros įpėdinystės teise. Mykolas Giedraitis augo savo dviejų vyresnių sesių, Onos ir Teresės, draugėje. Vaikystė, kaip ir daugumai prieškario vaikų, baigėsi anksti. Mykolui įžengus į savo antrąjį gyvenimo dešimtmetį, 1939 m. rugsėjo mėnesį NKVD suėmė tėvą. Sūnus daugiau jo nebematė. Lenkijos senatorius Tadas Giedraitis buvo sušaudytas Červenėje 1941 m. birželio 26 d. Senatoriaus šeima – žmona, dvi dukros ir sūnus – 1940 m. balandžio mėnesį buvo ištremta į Šiaurės Kazachstaną (Nikolajevka). Į Lobzovą nebuvo lemta grįžti. 1941 m. vasarį pritaikius amnestiją leista išvykti į Uzbekistaną, iš kur motina drauge su vaikais 1942 m. evakavosi su generolo Vladislavo Anderseno armija į Iraną. Čia Mykolas įstojo ir 1946 m. baigė Jaunųjų kadetų mokyklą. 1947 m. vasarą išvyko į Didžiąją Britaniją, kuri tapo jo antrąja Tėvyne. Tais pačiais metais pradėjo aeronautikos ir taikomosios matematikos studijas Londono universitete³. Universitetą baigė 1951 m., įgydamas lėktuvų konstrukcijos ir eksploatacijos inžinieriaus diplomą. Apsisprendęs likti Didžiojoje Britanijoje, 1954 m. tapo jos piliečiu. Baigdamas trečią savo amžiaus dešimtį, susipažino su būsima žmona Rosemary Virginia Anna Cumpston. Pasak Mykolo, jis tąkart sutiko savo antrąją pusę. Rosemary Mykolo asmenyje taip pat matė savo antrąją, jos žodžiais, „geresniąją pusę“. Tad nedvejodama savo ateities planus, susijusius su profesija, atidėjo į šalį

³ Apie šį savo gyvenimo etapą Mykolas Giedraitis yra parašęs ir išleidęs atsiminimus: Michał Giedroyc, *Grater's Edge: A Family's Epic Journey through Wartime Russia*, London: Bene Factum Publishing Ltd, 2010. Knyga išversta į lietuvių kalbą: Mykolas Giedraitis, *Ant kraterio krašto: Vienos šeimos kelionės epas per karo meto Rusiją*, iš anglų kalbos vertė Ana Vencloviėnė, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, 2013.

ir apsisprendė pasišvesti šeimos gyvenimui⁴. Mykolas ir Rosemary susitokė 1958 m. Žemiškojo gyvenimo keliu drauge ėjo kone šešis dešimtmečius. Užaugino ir į gyvenimą išleido keturis vaikus, sūnų ir tris dukras: Mykolą jaunesnįjį (Michal Graham Dowmant, g. 1959), Aną (Anna Catherine Astride Louise, g. 1960), Mariją (Mary Rose Helen, g. 1963) ir Melaniją (Melanie Clare Sophie, g. 1968).

Spėtina, kad iš tėvo paveldėtas Mykolo Giedraičio gebėjimas sumaniai derinti rūpestį šeima ir tarnybos reikalus, Rosemary apsisprendimas atsisakyti profesinių ambicijų pasišvesti šeimai, lėmė jo nuoseklų kilimą profesinės karjeros laiptais. Kaip lėktuvų konstrukcijos ir eksploatacijos specialistas jis dirbo aviacijos pramonėje. Profesiniai interesai nuvedė į tolimąjį Honkongą, kuris jau tuomet buvo vienas iš svarbiausių civilinės aviacijos centrų. Į šią buvusią Britų imperijos koloniją tąkart Mykolas su jauna žmona Rosemary ir pirmagimi sūnumi Mykolu jaunesniu ju persikėlė keleriems metams. Septintojo dešimtmečio viduryje Giedraičiai grįžo į Didžiąją Britaniją. Mykolas tęsė darbą kaip vadybininkas, įvairių firmų konsultantas aeronautikos srityje. Šalia to labai domėjosi istorijos mokslu. Iš pradžių, matyt, mėgėjiškas pomėgis, inspiruotas noro gilintis į giminės istoriją, pamažu subrandino profesionalių studijų poreikį. Keletą metų vadovaujamas Liublino katalikų universiteto (dab. Liublino Jono Pauliaus II katalikų universiteto) profesoriaus, po karo į Didžiąją Britaniją emigravusio Paweło Skwarczyńskiego, Mykolas pradėjo gilintis į LDK viduramžius. 1979 m. šeimai persikėlus gyventi į Oksfordą, tapo Oksfordo universiteto Orielo koledžo nariu ir kaip nepriklausomas mokslininkas, glaudžiai susijęs su Universitetu, atsidėjo istorijos studijoms. Jautė pareigą domėtis savo giminės, kurioje apstu iškilių asmenybių, istorija. Darė tai profesionaliai – yra parašęs straipsnių iš LDK istorijos, spausdintų akademiniuose Didžiosios Britanijos, Lenkijos, Lietuvos periodiniuose leidiniuose⁵. Yra sudaręs rankraščių (tiksliau – mašinraščių) tebesančią Giedraičių giminės genealogiją⁶. Autoriaus padovanotus šio rankraščio-mašinraščio egzempliorius turi didžiosios Lietuvos bibliotekos.

Mokslo ir kultūros žmonėms Lietuvoje Mykolo Giedraičio pavardė visų

⁴ Virginia Barton, *Beloved Snail: A Book of Commonplaces*, [London], 2017, p. 7.

⁵ Žr., pvz., Michal Giedroyc, „The Rulers of Thirteenth Century Lithuania: a Search for the Origins of Grand Duke Traidenis and his Kin“, in: *Oxford Slavonic Papers*, 1984, NS t. XVII, p. 1–22; Michal Giedroyc, „The Rulers of Thirteenth Century Lithuania: The Theory of Anglo-Saxon Origins“, in: *Lituanistica*, Vilnius, 1994, Nr. 2, p. 3–21.

⁶ Michal Giedroyc, *The Giedroyc Family: An Excursion into Lituano-Polish Genealogy and History*, Oxford: [s.n.], 1992, in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, sign. 9(474. 5)i-61.

pirma asocijuojasi su jo veikla puoselėjant iškilių kunigaikščių Giedraičių giminės asmenybių atminimo išsaugojimą ir mecenatyste. Pastebėtina, kad tiek giminės vardo garsinimas ir valstybei bei savo meto visuomenei nusipelnusių asmenybių atminimo puoselėjimas, tiek mecenatystė yra kunigaikščiams Giedraičiams būdinga laikysena. Iš laiko perspektyvos aki-vaizdu, kad ypatingai rūpintis minėtojo šventu gyvenimu garsėjusio giminės atstovo, XV a. vienuolio Mykolo Giedraičio atminimo išsaugojimu. Žinių apie nūnai į altoriaus garbę keliamo XV a. vienuolio gyvenimą išlikę labai nedaug. Tad belieka antrinti Dariui Baronui, vieno iš iki šiol išsamiausių tekstų lietuvių kalba apie į altoriaus garbę keliamą Mykolą Giedraitį autorių, kad siekis parašyti išsamią šio vienuolio biografiją iš karto pasmerktas nesėkmei⁷. Vienintelė nekvestionuojama biografijos data – jo gimimo Dangui metai. Atgailos regulinių kanauninkų vienuolis mirė Krokuvoje 1485 m. gegužės 4 d. Vieningos nuomonės, kur buvo jo giminė, nėra. Manoma, kad tai galėjo būti Videniškiai arba Giedraičiai. Mykolas Giedraitis laikėsi nuomonės, kad iškilus jo bendravardis protėvis yra tiesioginis kunigaikščio Daumanto palikuonis, greičiausiai pastarojo jauniausiojo sūnaus Petro sūnus, gimęs Giedraičiuose. Pasak Mykolo Giedraičio, Giedraičiuose prie Kiemanto ežero buvusi pagrindinė ir saugiausia rezidencija, kur apie 1345 m. galėjo gyventi kunigaikščio Daumanto anūkai⁸.

Šaltinių stoka neleidžia argumentuotai atsakyti į klausimą, kokie veiksniai lėmė, kad XV a. pirmoje pusėje, kai Lietuva, apsisprendusi įsilieti į katalikiškos Europos bendruomenę ir Vakarų civilizaciją, dar tik žengė pirmuosius žingsnius kaip katalikų tikėjimą išpažįstanti valstybė, LDK kunigaikščių šeimoje gimęs Mykolas (istoriografijoje kelta prielaida jį buvus vienturčiu), atsisakė kilmės užtikrintų privilegijų ir pasirinko vienuolio abitą. Žinoma jį turėjus fizinę negalią – buvo raišas ir vaikščiojo su ramentais. Mykolo Giedraičio vienuolinio gyvenimo pradžia – netoli gimtųjų vietų buvęs Atgailos regulinių kanauninkų vienuolynas Bistryčioje (dab. Baltarusija). Šio ordino regula reikalavo praktikuoti griežtą askezę ir atgailą. Vienuoliai kūną marino rykštėmis ir dažnais pasninkais. Mykolo Giedraičio hagiografijose akcentuojama, kad tokia regula atitiko jaunuolio dvasią ir religinį nusiteikimą, išplaukiantį iš vidinės būtinybės atgailauti. Bistryčios

⁷ Darius Baronas, „Pal. Mykolo Giedraičio gyvenimas ir jo kultas Lietuvoje (XVI–XIX a. pr.)“, in: *Šventieji vyrai, šventosios moterys: Šventųjų gerbimas LDK XV–XVII a.*, sudarė Mindaugas Paknys, Vilnius: Aidai, 2005, p. 229–315.

⁸ Mykolas Giedraitis, „Palaimintasis Mykolas Giedraitis (apie 1425–1485 m.): šeimos perspektyva“, in: *Literatūra ir menas*, Vilnius, 1997-08-09.

epizodas jo gyvenime buvo trumpas – vienuolyno vyresnysis, vykdamas į vienuolyną Krokuvoje prie Šv. Morkaus bažnyčios, kuriame tuo metu buvo vienuolijos centras, jį pasiėmė drauge. Paulius Rabikauskas – iškilus Lietuvos istorikas, bene pirmosios kritinės Mykolo Giedraičio biografijos ir kulto istorijos raidos analizės autorius lietuvių kalba – laikėsi nuomonės, kad tai, jog neūžauga ir nevaldantis vienos kojos jaunuolis buvo priimtas į vienuolyną ir juo rūpintasi, rodo, kad tam turėjo būti ypatinga priežastis, pavyzdžiui, jo kunigaikštiška kilmė⁹. Neatmestina, žinoma, kad galėjo lemti ir jaunuolio dvasinė branda ir religinis uolumas¹⁰. Literatūroje yra užuominų, kad kasdienės maldos poreikį jam bus įskiepijusi motina.

Iš laiko perspektyvos būsimojo Dievo tarno kelionė iš Bistryčios į Krokuvą vertintina kaip lūžinis momentas iš Videniškių-Giedraičių apylinkių kilusio Mykolo Giedraičio gyvenime. Krokuvos vienuolyne prasidėjo, spėjama, metus laiko trukusi jo vienuolinė formacija, kuri baigėsi amžiniais išdais. Tyrinėtojai linkę manyti, kad išdus priėmė iš Bistryčios jį atsivežęs vienuolijos generolas kunigas Augustinas arba jo įpėdinis Mikalojus¹¹. Vienuolynui priskirtoje Krokuvos Šv. Morkaus bažnyčioje Mykolas Giedraitis visą gyvenimą tarnavo kaip jos zakristijonas. Daug laiko skirdavo Nukryžiuotojo Kristaus adoracijai, valandų valandas klūpodamas prie kryžiaus. Garsėjo maldingumu ir šventu gyvenimu. Turėjo aiškiaregystės dovaną. Žmonės plūdo pas jį prašydami maldų ir praktiškų patarimų. Tad pas Viešpatį iškeliavo gaubiamas šventojo šlovės. Nuomonė apie šventą Mykolo Giedraičio gyvenimą buvo tokia gabi, kad iš karto po mirties pradėta į jį melstis, prašant užtarti pas Viešpatį. Išlikę to meto votai byloja, kad buvo stebuklingai pagijusių jau per laidotuvių ceremoniją. Amžininkus neturėjus jokių abejonių dėl Mykolo Giedraičio šventumo liudija ir pati palaidojimo vieta – kuklus bažnyčios tarnas palaidotas prie didžiojo bažnyčios altoriaus.

Amžinojo poilsio vieta tapusi Šv. Morkaus bažnyčia Krokuvoje tapo ir šio iš LDK kunigaikščių Giedraičių kilusio vienuolio kulto centru. Viešam pagerbimui relikvijos ant altoriaus buvo išstatytos 1625 m. Mykolas Giedraitis pradėtas tituluoti palaimintuoju, jo biografija įtraukta į šventųjų gyvenimo aprašymus. Popiežius Urbonas VIII 1634 m. uždraudė šventai gyvenusių ir

⁹ Paulius Rabikauskas, „Dievo tarnas Mykolas Giedraitis“, in: Paulius Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva*, sudarė Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002, p. 195.

¹⁰ Adelajda Sielepin CHR, „Michael Giedrojć (1420?–1485): A Christian of Timeless Spirituality. Before his Beatification“, in: *Soter*, Kaunas, 2018, Nr. 65 (93), p. 21–40.

¹¹ Andrzej Bruździński, *Kanonicy regularni od pokuty na ziemiach polskich*, Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2003, p. 121.

mirusių asmenų kultą tol, kol jis nebus patvirtintas Apaštalų Sosto. Patvirtinti vienuolio Mykolo Giedraičio kultą kliūčių nebuvo, tačiau tam reikalinga medžiaga tąkart nebuvo perduota Apaštalų Sostui. Taip beatifikacijos procedūra liko nebaigta, o švento gyvenimo vienuolis Mykolas pradėtas tituluoti *sic dictus beatus*. Atnaujinta buvo tik XX a. paskutiniais dešimtmečiais, kai prie tuometinės Popiežiaus Teologijos Akademijos Krokuvoje įkūrus Liturgijos institutą (1968), jo direktoriumi ir drauge Šv. Morkaus bažnyčios rektoriumi buvo paskirtas kunigas, teologijos mokslų profesorius Waclawas Świerzawskis (1927–2017; 1989–1992 Akademijos rektorius, 1992–2002 Sandomiežo vyskupijos vyskupas). Jo iniciatyva Šv. Morkaus bažnyčioje buvo įrengta švento gyvenimo vienuoliui skirta koplyčia, vadinamasis *Giedroycianum*. Joje saugomos į altorių garbę keliamo vienuolio relikvijos, yra XV a. Dievo Motinos paveikslas, reguliariai kiekvienos savaitės penktadienį pradėtos aukoti šventosios mišios. Świerzawskio rūpesčiu Krokuvoje 1985 m. iškilmingai minėta 500 metų mirties sukaktis, kurios kulminacinis momentas buvo palaimintuoju tituluojamo Mykolo Giedraičio patronato suteikimas Liturgikos institutui. Švento gyvenimo vienuolis tąkart oficialiai pripažintas kaip zakristijonų ir ligonių globėjas. Papildomu postūmiu, inspiravusiu kulto renesansą ir beatifikacijos procesą, tapo Świerzawskio savaip atnaujinta Mykolą Giedraitį išugdžiusios vienuolijos veikla – 1990 m. įkurta moterų vienuolinė bendruomenė *Congregatio Hedvigis Reginae Ancillarum Christi Praesentis* (internetinė svetainė: www.jadwizanki.pl). Kongregacijos seserys apsigyveno prie Krukovos Šv. Morkaus bažnyčios, čia iki XIX a. pradžios veikusio Atgailos regulinių kanauninkų vienuolyno vienuolių buvusiose celėse. Vienas iš šios seserų kongregacijos, savaip pratęsiančios Atgailos regulinių kanauninkų veiklą, globėjų yra į altoriaus garbę keliamas *sic dictus beatus* Mykolas Giedraitis. Kongregacijos seserys vyskupo Świerzawskio iniciatyva ir pradėjo rūpintis švento gyvenimo vienuolio beatifikacijos atnaujinimu. Procesas šiuo metu jau artėja prie pabaigos¹². 2017 m. gruodį pas Viešpatį iškeliavęs Mykolas Giedraitis nuo pat pradžių rėmė (taip pat ir finansiškai) šią Krokuvoje užgimusią iniciatyvą, drauge buvo veikliai įsitraukęs į savo šventai gyvenusio protėvio kulto atgaivinimą Lietuvoje.

Pastebėtina, kad XV a. vienuolis Lietuvoje yra mažai pažįstamas, tačiau jo kulto pėdsakų būta visais laikotarpiais. Giedraičių bažnyčios šventoriuje 1985 m., minint 500 metų sukaktį nuo švento gyvenimo vienuolio gimim Dangui sukaktį, buvo pastatytas kopyltstulpis. Turint omenyje, kad tai

¹² Plačiau žr. Adelajda Sielepin CHR, *op. cit.*

buvo laikas, kai Bažnyčia Lietuvoje negalėjo oficialiai ir atvirai su derama iškilme šios neeilinės sukakties pažymėti, koplytstulpio atsiradimas bažnyčios šventoriuje ir tai, kad jis nebuvo nugriautas, yra ypatingas, mažam stebuklui prilygstantis Dievo malonės ženklas. Lietuvoje atkūrus Nepriklausomybę, į altoriaus garbę keliamo vienuolio Mykolo Giedraičio kultas ėmė tolydžio atgyti. Kulto centru nuo XX a. paskutinio dešimtmečio vidurio vėl tapo Videniškiai, kurie kaip viena iš centrinių su Giedraičių gimine susijusių vietovių, ėmė garsėti nuo XVI a.

Prie Videniškių kaip giminės centro formavimo ištakų yra Motiejus (Matas) Giedraitis (XV a. devintas dešimtmetis – 1563), nuo 1560 m. Vilniaus vietininkas, kuris šalia Videniškių pradėjo statyti bastioninę pilį. Statybas tęsė per LDK karus su Švedija pasižymėjęs jo sūnus Martynas Marcelis Giedraitis (1545–1621), nuo 1617 m. Mstislavlio vaivada. Jo laikais šalia Videniškių ir iškilo rezidenciniais tapę giminės rūmai, vadinti Baltuoju dvaru, Baltadvariu. Iki mūsų dienų išliko buvusios pilies ir XIX a. sunykusių rūmų griuvėsiai. Pirmasis Baltadvario šeimininkas Martynas Marcelis Giedraitis pasirūpino, kad Videniškiuose būtų pastatyta mūrinė bažnyčia (1618). Skyręs lėšas vienuolyno statybai, jame įkurdino giminės protėvį, švento gyvenimo vienuolį išugdžiusios vienuolijos vienuolius – Atgailos regulinius kanauninkus. Videniškių vienuolynas netruko tapti svarbiu vienuolijos centru, kuriame buvo ugdomi nauji nariai – čia veikė noviciatas, rezidavo vienuolijos Lietuvos provincijos provincijolas, kurį laiką gyveno ir vienuolijos generolas. Vienuolyno vyresnysis XVII a. pirmoje pusėje buvo pakeltas į infulatus su teise per liturgines iškilmes dėvėti vyskupo insignijas – mitrą ir pastoralą. Pora šimtmečių – iki vienuolyno uždarymo 1832 m. Rusijos imperijos valdžios nurodymu – tai buvo veiklus religinio gyvenimo židinys, vieta, kur puoselėtas švento gyvenimo vienuolio Mykolo Giedraičio kultas. Vienuolyno pastatai ilgainiui sunyko. Iki mūsų dienų išliko tik vadinamasis infulato namas. Sovietiniais laikais kurį laiką jame veikė biblioteka. Savo laiku valstybinės įmonės „Paminklai“ užsakymu atlikus kompleksinius pastato tyrimus, buvo priimtas sprendimas pastatą restauruoti. Pradiniame restauracijos darbų etape ant sienų rastos freskos. Mykolas Giedraitis nedvejodamas suskato finansuoti freskų restauravimą tam pasitelkdamas ne tik savo šeimos, bet ir po pasaulį pasklidusių iš Videniškių Giedraičių save kildinančių giminės palikuonių santaupas. Tyrinėtojų nuomone, atidengtos freskos priskirtinos vienam iš retai Lietuvoje aptinkamų dekoro tipų – sieninei portretinei tapybai. Taigi šiuo konkrečiu atveju Mykolas Giedraitis svariai prisidėjo prie daugeliu atžvilgiu unikalios Lietuvos kultūros paveldo išsaugojimo ateities kartoms.

Freskų atvejis – ryškus, tačiau anaipol ne vienintelis Mykolo Giedraičio ir jo šeimos, visų pirma žmonos Rosemary, dėmesingo rūpesčio Lietuvos istorinio paveldo artefaktais pavyzdys. Mykolas Giedraitis turėjo viziją prikelti Videniškius naujam gyvenimui. Savo šeimos ir giminės lėšomis finansavo šalia Videniškių buvusios pilies ir dvarvietės archeologinius tyrimus 1999–2001 m.¹³ Pagal jo dar 1993 m. parengtą „Videniškių projektą“, turėjo būti atstatyti Baltadvario rūmai, restauruoti išlikę vienuolynui priklausę infulato namai, tvarkoma bažnyčia, restauruojama joje įrengta kunigaikščių Giedraičių koplyčia su laidojimo rūsiu, etc.¹⁴ Dalį „Videniškių projekto“ punktų Mykolas Giedraitis įgyvendino, dalies nespėjo, įpareigodamas juos tęsti savo palikuonis. Tad jo inicijuota šeimos mecenatystė su švento gyvenimo vienuolio gimtine siejamose vietose nenutrūko. Ir tai galima vertinti kaip dar vieną į altoriaus garbę keliamo XV a. vienuolio kulto apraišką. Tiek su Videniškiuose veikusiu vienuolynu, tiek su Giedraičių šeimos istorija yra glaudžiai susijęs vadinamasis infulato namas. 2015 m. jame įkurtas „Vienuolyno muziejus“, veikiantis kaip Molėtų krašto muziejaus padalinys. Veikliosios šio muziejaus direktorės Viktorijos Kazlienės vadovaujami muziejininkai, bendradarbiaudami su Kaišiadorių vyskupijos hierarchais ir Videniškių parapiją aptarnaujančiais dvasininkais, jau ne vienerius metus reikšmingai prisideda prie vienuolio Mykolo Giedraičio sugražinimo į šį kraštą. Užtenka paminėti muziejuje įkurtą ekspoziciją, konferencijas, skirtas plačiajai visuomenei pristatyti švento gyvenimo vienuolio asmenybę, prieš penkiolika metų pradėtus rengti dailininkų plenerus, kurių ne vienas vyko Videniškiuose. Ypač didelis dėmesys Giedraičių giminės istorijos temai buvo skirtas 2018 m. vasarą Videniškiuose vykusiame plenere.

2015 m. Kaišiadorių vyskupijos hierarchai inicijavo, kad kiekvieno mėnesio 4 dieną Videniškių bažnyčioje 12 val. būtų aukojamos šv. Mišios vienuolio Mykolo Giedraičio garbei ir jo užtarimo prašančių tikinčiųjų intencijomis. Tokia diena buvo parinkta pagal švento gyvenimo vienuolio mirties dieną. Šios mišios vertintinos kaip itin reikšminga jo kulto gyvybingumo apraiška. Vilniaus pranciškonų (Mažesniųjų brolių konventualų) vienuolyno kunigo, Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo bažnyčios rektoriaus Mareko Adamo Dettlaffo OFM Conv. iniciatyvų dėka į XV a. vienuolio kulto sklaidą Lietuvoje įsitraukė

¹³ Baltadvario piliavietę ir dvarvietę 1987 m. tyrinėjo Paminklų restauravimo institutas (archeologė Irena Jučienė), 1999–2001 m. – Vilniaus universitetas (archeologas Albinas Kuncevičius).

¹⁴ Aldona Prašmantaitė, „Baltadvario vizija“, in: *Mokslas ir gyvenimas*, Vilnius, 1995, Nr. 4, p. 16–17.

pranciškonų bendruomenė. Sesuo Adelajda Sielepin CHR, *nota bene* viena iš pirmųjų minėtosios prie Krokuvos Šv. Morkaus bažnyčios nuo 1990 m. veikiančios seserų kongregacijos vienuolių, Popiežiaus Jono Pauliaus II universiteto Krokuvoje profesorė, nuo 2016 m. šioje bažnyčioje ar greta esančiame vienuolyne rengia konferencijas ir rekolekcijas, pristatydama vienuolio Mykolo Giedraičio dvasingumo istoriją, akcentuodama šios asmenybės dvasinę brandą ir jos skleidžiamos šviesos aktualumą XXI a. tolydžio sekuliarėjančiai visuomenei.

Mykolas Giedraitis svarių finansiniu įnašu prisidėjo ir prie Merkelio Giedraičio bei Mikalojaus Daukšos paminklo Varniuose statybos. Šalia Lietuvos kultūros paveldo, visų pirma susijusio su kunigaikščių Giedraičių gimine, išsaugojimo ir įpaminklinimo darbų, jis lygia greta teikė paramą jaunesiems Lietuvos mokslininkams skiriamų asmeninių stipendijų forma, visų pirma istorikams, jiems suteikdamas galimybę susipažinti su Oksfordo ir Kembriđžo bibliotekų turtais ir jose padirbėti. Nepriklausomybę atgavusios Lietuvos mokslininkams humanitaroms, ypač pirmaisiais dešimtmečiais, kai apie šią dieną įprastą projektinį finansavimą nebuvo ir kalbos, tokia parama buvo itin reikšminga. Stipendijas gavusių ir svetinguose Rosemary ir Mykolo Giedraičių namuose Oksforde galimybę keletui savaitių ar mėnesių apsistoti jaunųjų mokslininkų skaičius artėja prie dviejų dešimčių. Mykolas Giedraitis šią savo mecenatystę praktiškai tęsė iki paskutiniųjų gyvenimo metų, kai susilpnėjęs sveikatai abu su žmona iš ganėtinai erdvaus kotedžo su vidiniu kiemeliu persikėlė gyventi į mažesnę butą. Tačiau jo durys buvo ir lieka atviros svečiams iš Lietuvos, visų pirma Oksforde studijuojančiam jaunimui. Ypatingu Rosemary ir Mykolo dėmesiu buvo apsupta ir Giedraičių miestelio mokykla. Jų paramos dėka šios mokyklos, tuomet vidurinės, bibliotekos lentynos kasmet pasipildydavo anglakalbe literatūra ir mokymo procese svarbiomis anglų kalbos pratybomis. Visą gyvenimą kauptą asmeninę biblioteką Giedraičiai neatlygintinai dovanavo Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai. Pirmosios dėžės su knygomis biblioteką pasiekė jau 2013 m. Netrukus šeima apsisprendė bibliotekai perduoti ir šeimos archyvą. Iš viso biblioteka yra gavusi apie 1500 knygų ir apie 700 rankraštinų saugojimo vienetų.

Visą gyvenimą laikydamasis šeimos herbe su lelijos ir kentauro atvaizdais išgraviruoto devizo *In vero princeps*, dvidešimt pirmosios kartos kunigaikščių Giedraičių giminės palikuonis, Molėtų rajono garbės pilietis Mykolas Jonas Henrikas Giedraitis amžiams sugrįžo į protėvių žemę, kurioje gausu atgimstančių į altoriaus garbę keliamo jo protėvio, švento gyvenimo vienuolio asmenį priartinančių ženklų.

ALDONA PRAŠMANTAITĖ